

**Bureauonderzoek en Inventariserend
veldonderzoek - verkennende fase**

**Wilhelminastraat 117,
Rijssen, gemeente Rijssen-
Holten (OV).**

oktober 2021

Versie 1.1 (concept)

In opdracht van:
BJZ.nu

Colofon

v3

Laagland Archeologie Rapport 726

Bureauonderzoek en Inventariserend veldonderzoek - verkennende fase
Wilhelminastraat 117 te Rijssen, gemeente Rijssen-Holten (OV)

Auteur: Anne Ponten, Erwin Brouwer

In opdracht van: BJZ.nu

Foto's en tekeningen: Laagland Archeologie

Status rapport: concept

Controle: E.W. Brouwer

Autorisatie: E.W. Brouwer

ISSN 2468-4759

Laagland Archeologie BV
Virulyweg 21F-G
7602 RG Almelo

E-mail: info@laaglandarcheologie.nl
KvK-Nummer: 60294418

© Laagland Archeologie BV, Almelo, oktober 2021

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers. Laagland Archeologie BV aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Samenvatting

Laagland Archeologie heeft in september-oktober een Bureauonderzoek en Inventariserend veldonderzoek - verkennende fase uitgevoerd aan de Wilhelminastraat 117 te Rijssen. Het onderzoek vond plaats in verband met de ruimtelijke procedure rondom de geplande nieuwbouw van woningen.

Het onderzoek is uitgevoerd conform de protocollen SIKB KNA 4002 en 4003.

Het bureauonderzoek had tot doel een archeologisch verwachtingsmodel op te stellen. Centraal staat daarbij de vraag of en zo ja welke archeologische resten (complextype, datering, diepteligging en gaafheid) in het plangebied kunnen worden verwacht. Hiertoe zijn landschappelijke, archeologische en historische bronnen geraadpleegd.

Op basis van het bureauonderzoek geldt voor de periode midden-Neolithicum tot en met Late Middeleeuwen een hoge verwachting. Het plangebied bevindt zich hoogstwaarschijnlijk op een stuwwal. Volgens de archeologische waarden en verwachtingskaart is de kans op een esdek in het plangebied groot.

In historische tijden (vanaf circa 1832) werd het terrein omschreven als bouwland. De omgeving van het plangebied bleef onbebouwd tot de jaren '70 van de vorige eeuw. Toen is het gebied in rap tempo volgebouwd. Het plangebied is hierbij onbebouwd gebleven. Vanwege deze historische gegevens kan worden aangenomen dat het bodemprofiel vermoedelijk intact is.

Het uitgevoerde verkennende booronderzoek heeft tot doel het verwachtingsmodel te toetsen en zonodig aan te vullen. Hiertoe zijn verspreid over het toegankelijke deel van het plangebied verkennende boringen gezet. In dit stadium is verkennend booronderzoek de meest efficiënte onderzoekswijze om de archeologische potentie van het plangebied in kaart te brengen.

Uit het verkennend booronderzoek blijkt dat de bodem tot in de C-horizont is verstoord. De kans dat het gebied nog archeologische resten met een intacte archeologische context bevat wordt daarom laag geacht.

Op basis van de resultaten van het veldonderzoek wordt geadviseerd geen archeologisch vervolgonderzoek in het plangebied uit te voeren en het plangebied vrij te geven voor het aspect archeologie.

De implementatie van dit advies is in handen van de bevoegde overheid, de gemeente Rijssen-Holten. De gemeente wordt hierin vertegenwoordigd door haar deskundige, O. Satijn.

Mochten tijdens de werkzaamheden onverhoopt toch archeologische resten worden aangetroffen, of resten waarvan redelijkerwijze kan worden vermoed dat het om archeologische resten gaat, dan geldt op grond van de Erfgoedwet (art. 5.10) een meldingsplicht. Dit kan bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE, www.cultureelerfgoed.nl).

Samenvatting	3
1 Inleiding	5
1.1 Aanleiding onderzoek	5
1.2 Afbakening plan- en onderzoeksgebied	5
1.3 Administratieve gegevens	6
1.4 Huidige situatie en toekomstig gebruik	8
1.5 Onderzoeksdoel	9
2 Inventarisatie	10
2.1 Inleiding	10
2.2 Landschappelijke ontwikkeling	10
2.3 Archeologie	11
2.3.1 Bekende archeologische waarden	11
2.3.2 AMK-terreinen	12
2.3.3 Gemeentelijke verwachtingskaart	12
2.3.4 Eerder archeologisch onderzoek	12
2.4 Historie	13
3 Conclusie en verwachtingsmodel	18
3.1 Conclusie	18
3.2 Verwachtingsmodel	18
4 Veldonderzoek	20
4.1 Beschrijving onderzoeksmethodiek	20
4.2 Resultaten: lithologie, lithogenese en bodemontwikkeling	20
4.3 Resultaten: archeologie	22
5 Conclusie en verwachting	23
6 Selectieadvies	24
literatuur	25
BIJLAGE 1 AMZ-cyclus	27
BIJLAGE 2 Archeologische perioden	28
BIJLAGE 3 Geomorfologische kaart	29
BIJLAGE 4 Actueel Hoogtebestand Nederland	30
BIJLAGE 5 Gemeentelijke archeologische verwachtingskaart	31
BIJLAGE 6 Bodemkaart	33
BIJLAGE 7 Waarnemingen, AMK-terreinen en onderzoeksmeldingen	34
BIJLAGE 8 Boorpuntenkaart veldonderzoek	35
BIJLAGE 9 Boorstaten veldonderzoek	36
BIJLAGE 10 Verklarende woordenlijst	39

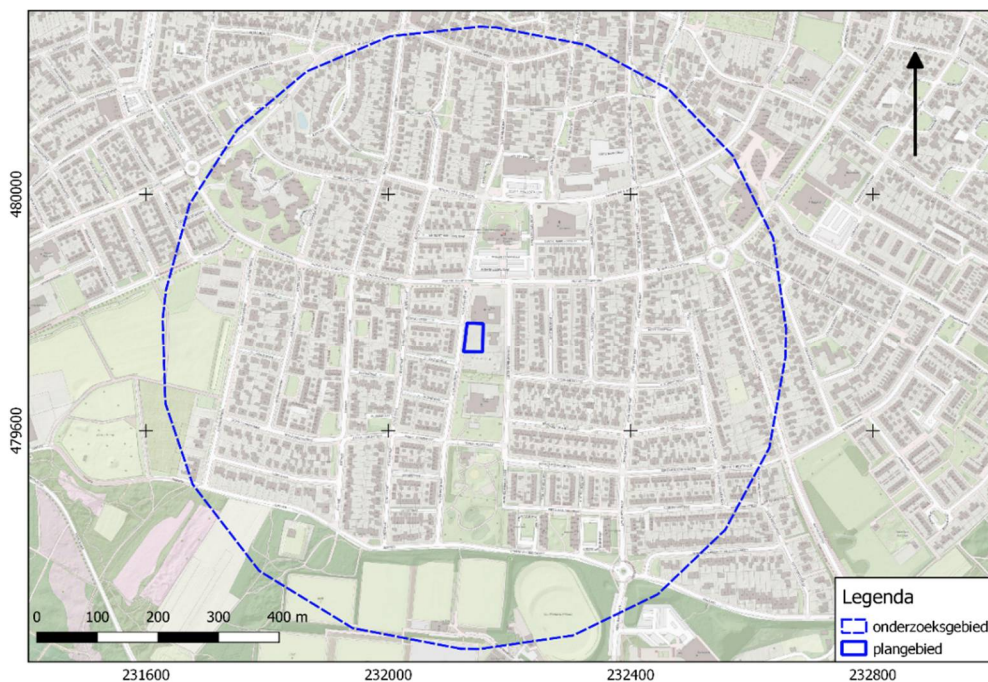
HOOFDSTUK 1 INLEIDING

1.1 AANLEIDING ONDERZOEK

De aanleiding voor het onderzoek vormt de geplande bouw van nieuwe woningen aan de Wilhelminastraat 117 te Rijssen, gemeente Rijssen-Holten (OV). Hiertoe is een bestemmingsplanwijziging vereist. De gemeente Rijssen-Holten heeft een eigen archeologiebeleid. Op basis van het bestemmingsplan dient archeologisch onderzoek uitgevoerd te worden om aan te tonen dat eventueel aanwezige archeologische waarden niet onevenredig worden of kunnen worden geschaad door de geplande bouwactiviteiten. De opdrachtgever beoogt met het onderzoek de gemeentelijke paraaf te krijgen voor het onderdeel archeologie. Aanvullende wensen zijn niet kenbaar gemaakt.

1.2 AFBAKENING PLAN- EN ONDERZOEKSGBIED

Het plangebied betreft de Wilhelminastraat 117 in Rijssen, gemeente Rijssen-Holten (OV), zie onderstaande afbeelding.

Afbeelding 1. Ligging van het plan- en onderzoeksgebied.

Het plangebied heeft een omvang van circa 1440 m². Voor een beter begrip van de bodemkundige omstandigheden en de archeologie van de planlocatie is een groter gebied bestudeerd. Een zone van 500 m rondom het plangebied wordt voldoende geacht om de archeologische potentie van het plangebied in kaart te brengen. Deze zone wordt aangeduid als 'onderzoeksgebied'.

1.3 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS	
Provincie	Overijssel
Gemeente	Rijssen-Holten
Plaats	Rijssen
Beheerder/eigenaar grond	-
Toponiem	Wilhelminastraat 117
Kadastrale perceelnummer(s) ¹	6042
Laagland Archeologie projectnummer	RIWI211
Datum conceptrapportage	06-10-2021
Datum definitief rapport	
XY-coördinaten	232129/479782
	232155/479732
	232156/479781
	232124/479733
Kaartblad ²	28O
Oppervlakte/lengte Plangebied	1442 m ²
Datering	Midden-Neolithicum – nieuwe tijd
Complextype	Nederzetting, onbepaald
Onderzoeksmeldingsnr	5112455100
AMK-terrein	n.v.t.
Vondstmeldingsnr.	n.v.t.
Type onderzoek	Bureauonderzoek en Inventariserend veldonderzoek - verkennende fase
Datum begin veldonderzoek	05-10-2021
Datum eind veldonderzoek	05-10-2021
Opdrachtgever	BJZ.nu
Goedkeuring bevoegde overheid	nog niet beoordeeld
Bevoegde overheid	Gemeente Rijssen-Holten

¹ kadastralekaart.com

² www.imergis.nl/htm/opentopo800.htm

Adviseur namens bevoegde overheid	O. Satijn
Beheer documentatie	Provinciaal Depot voor Bodemvondsten Overijssel E-depot voor de Nederlandse archeologie Archief Laagland archeologie BV
Uitvoerder	Laagland Archeologie BV Virulyweg 21F-G 7602 RG Almelo 06 51 95 35 53
Projectleider	Erwin Brouwer erwin.brouwer@laaglandarcheologie.nl

Tabel 1. Objectgegevens.

1.4 HUIDIGE SITUATIE EN TOEKOMSTIG GEBRUIK

Het plangebied is momenteel in gebruik als tuin. Het terrein bevat voor zover bekend geen kelders of andere ondergrondse kunstwerken en er zijn geen historisch waardevolle bouwwerken in het plangebied aanwezig.³

In het plangebied worden twee kangoeroewoningen gebouwd. Er wordt ingezet om de bestaande bomen zoveel mogelijk te houden. In dit stadium is de exacte invulling van de plannen nog niet bekend. De milieutechnische condities, huidige en eventuele nieuwe waterpeil en of en zo ja wie de toekomstige gebruiker(s) wordt/worden zijn in dit stadium evenmin bekend. Onderstaande afbeelding toont de huidige en de gewenste nieuwe situatie.

Afbeelding 2. Huidige situatie (boven) en nieuwe situatie (onder).

³ bron: gemeentelijke monumentenlijst

1.5 ONDERZOEKSDOEL

Het uitgevoerde onderzoek behoort tot de eerste fasen in het huidige archeologische onderzoeksproces (zie bijlage 1). De initiatiefnemer beoogt met het hier uitgevoerde onderzoek te voldoen aan de gemeentelijke regelgeving omtrent archeologisch onderzoek. Het bureauonderzoek heeft tot doel een archeologisch verwachtingsmodel op te stellen aan de hand van bestaande bronnen, en te bepalen of en zo ja welke delen van het plangebied in aanmerking komen voor vervolgonderzoek. Het verwachtingsmodel wordt getoetst en zo nodig aangevuld door middel van een verkennend booronderzoek. Op grond van de resultaten van dit onderzoek kan worden beoordeeld of en zo ja, welke vorm van vervolgonderzoek nodig is om de archeologische waarde van het gebied te kunnen vaststellen.

HOOFDSTUK 2 INVENTARISATIE

2.1 INLEIDING

In dit hoofdstuk worden de relevante landschappelijke ontwikkeling en huidige bodemkundige situatie beschreven. Tevens wordt ingegaan op de bekende archeologische waarden in de omgeving van het plangebied en de historische situatie. Voor wat betreft de in de tekst genoemde archeologische perioden wordt verwezen naar bijlage 2.

2.2 LANDSCHAPPELIJKE ONTWIKKELING

Op de geomorfologische kaart (Bijlage 3) ligt het plangebied op een stuwwal. In het zuidwesten van het onderzoeksgebied bevindt zich een klein oppervlak dat wordt aangemerkt als 'storthopen met grind-, zand-, kleigaten of ijzerkuilen.'

De stuwwallen zijn in de loop van de voorlaatste ijstijd (Saalien, 238 – 126 duizend jaar geleden) gevormd. Gedurende deze ijstijd waren grote delen van Nederland bedekt met landijs. Het gewicht van het ijspakket, dat vele honderden meters dik kon zijn, perste oudere afzettingen onder het ijs weg. Aan de voor- en zijanten van gletsjertongen ontstonden hierdoor opgestuwde heuvels.

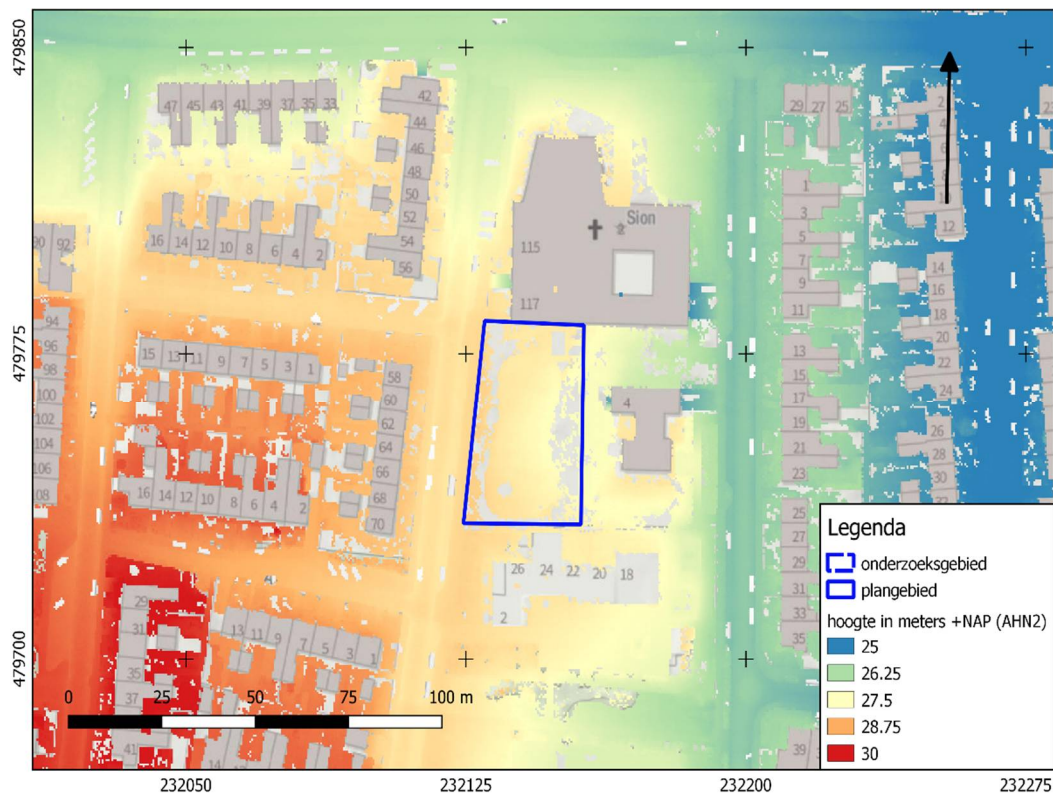
Bodemkundig (Bijlage 6) is het plangebied en een groot deel van het onderzoeksgebied niet gekarteerd. In het zuidwesten van het onderzoeksgebied ligt nog wel een zone die is aangemerkt als hoge zwarte enkeerdgronden; lemig fijn zand. Voorsortierend op de eerste kadastrale kaart (zie Afbeelding 4) is te zien dat het plangebied rond 1832 al in gebruik is als bouwland. Dit betekent dat vanuit historisch perspectief de aanwezigheid van een enkeerdgrond ook zeer waarschijnlijk is.

Enkeerdgronden zijn zandgronden met een plaggendeek van tenminste 50 cm dik. Dit plaggendeek is vanaf de Late Middeleeuwen ontstaan door het periodiek opbrengen van met mest vermengde plaggen op de akker. Doel hiervan was de bodemvruchtbaarheid op peil te houden of te verbeteren. Enkeerdgronden zijn voor wat betreft archeologie om twee redenen relevant. De oudste enkeerdgronden zijn meestal ontstaan op locaties die ook vóór het in zwang komen van plaggenbemesting al als akker in gebruik waren. Dat waren meestal relatief hooggelegen, goed ontwaterde zandgronden die redelijk goed met de toenmalige landbouwtechnieken konden worden bewerkt. Door deze eigenschappen zijn deze gronden vaak al heel vroeg – soms al vanaf het midden-Neolithicum – in gebruik genomen als landbouwgrond. Resten van bewoning uit deze perioden wordt daarom vaak onder een plaggendeek aangetroffen.

Daarnaast fungeert het plaggendeek in meer moderne tijden als een dikke beschermende laag, waardoor eventueel aanwezige resten niet of in mindere mate zijn aangetast door allerlei bodemingrepen.

Op het AHN (Actueel Hoogtebestand Nederland), zie Bijlage 4, is te zien dat het plangebied zich aan de voet van een zuidelijk gelegen verhoging in het gebied bevindt. Dit komt overeen met de op de geomorfologische kaart aangegeven stuwwal.

Op onderstaande detailopname van het AHN is te zien dat de huidige bebouwing de oorspronkelijke morfologie grotendeels maskeert. Wel is een lichte stijging in zuidwestelijke richting te zien, samenhangend met de stuwwal. Veel bebouwing is op opgehoogde grond geplaatst en infrastructuur – met name in de noordoosthoek – is lager aangelegd.

Afbeelding 3. Detailopname van het plangebied op het AHN.

2.3 ARCHEOLOGIE

2.3.1 BEKENDE ARCHEOLOGISCHE WAARDEN

Bijlage 7 toont de locaties van de bekende archeologische waarden en de uitgevoerde archeologische onderzoeken in de omgeving van het plangebied. In het onderzoeksgebied zijn diverse waarnemingen bekend:

Zaakidentificatie 3069888100 betreft een aantal munten die dateren uit de Romeinse tijd. De waarneming bevindt zich ongeveer 240 meter ten noordwesten van het plangebied maar de vondst is administratief geplaatst. De afstand en positie van de waarneming tot het plangebied is daarom niet betrouwbaar. De vondst is in 1970

gemeld. Volgens de melder zijn de munten over de jaren als losse vondst in de omgeving Rijssen gevonden. Gezien de schaarse Romeinse muntvondsten in Overijssel moet deze melding met enige voorzichtigheid betracht worden.

Zaakidentificatie 3073450100 betreft een hamerbijl die rond het Laat-Neolithicum A te dateren is. De waarneming bevindt zich ongeveer 240 meter ten noordwesten van het plangebied maar de vondst is administratief geplaatst. De afstand en positie van de waarneming tot het plangebied is daarom niet betrouwbaar.

2.3.2 AMK-TERREINEN

AMK-terreinen (= Archeologische Monumentenkaart) zijn terreinen waarvan bekend is dat zich archeologische resten in de grond bevinden. Het archeologisch belang daarvan is bovendien gewaardeerd. Zo zijn er AMK-terreinen van archeologische waarde en van hoog, zeer hoog archeologisch belang en wettelijk beschermde AMK-terreinen van zeer hoog archeologisch belang). Binnen het onderzoeksgebied zijn geen AMK-terreinen geregistreerd.

2.3.3 GEMEENTELIJKE VERWACHTINGSKAART

Op de archeologische waarden en verwachtingskaart (Bijlage 5) ligt het plangebied in een zone met een middelhoge verwachting. De eerder genoemde waarnemingen (2.3.1) in het noordwesten van het onderzoeksgebied zijn ook aangegeven op de verwachtingskaart. Verder is aangegeven dat in het hele plan- en onderzoeksgebied een grote kans is een esdek aan te treffen.

2.3.4 EERDER ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK

In de omgeving van het plangebied hebben eerder archeologische onderzoeken plaatsgevonden. De onderzochte locaties zijn afgebeeld in Bijlage 7.

Zaakidentificatie 2324921100 betreft een verkennend booronderzoek uitgevoerd door RAAP in 2011.⁴ Dit onderzoek bevindt zich ongeveer 430 meter van het plangebied. Op grond van het bureauonderzoek gold voor het plangebied een middelhoge verwachting voor het aantreffen van waardevolle (intacte) archeologische overblijfselen uit de periode Prehistorie t/m Late Middeleeuwen, in het bijzonder vanaf de IJzertijd. Tijdens het veldonderzoek is gebleken dat de bodem in het plangebied grotendeels verstoord is tot in de C-horizont. Daarnaast zijn er in het plangebied geen aanwijzingen gevonden voor de aanwezigheid van intacte archeologische vindplaatsen.

Zaakidentificatie 2089877100 betreft een verkennend booronderzoek uitgevoerd door RAAP in 2006.⁵ Dit onderzoek bevindt zich ongeveer 70 meter van het plangebied. Op basis van het bureauonderzoek geldt voor het plangebied een hoge archeologische verwachting voor vindplaatsen uit de Steentijd t/m Nieuwe tijd. Het veldonderzoek heeft uitgewezen dat de ondergrond van het plangebied verstoord en op enkele plaatsen zelfs diep verstoord is. Op grond van deze bodemverstoring is de archeologische potentie van het plangebied gering.

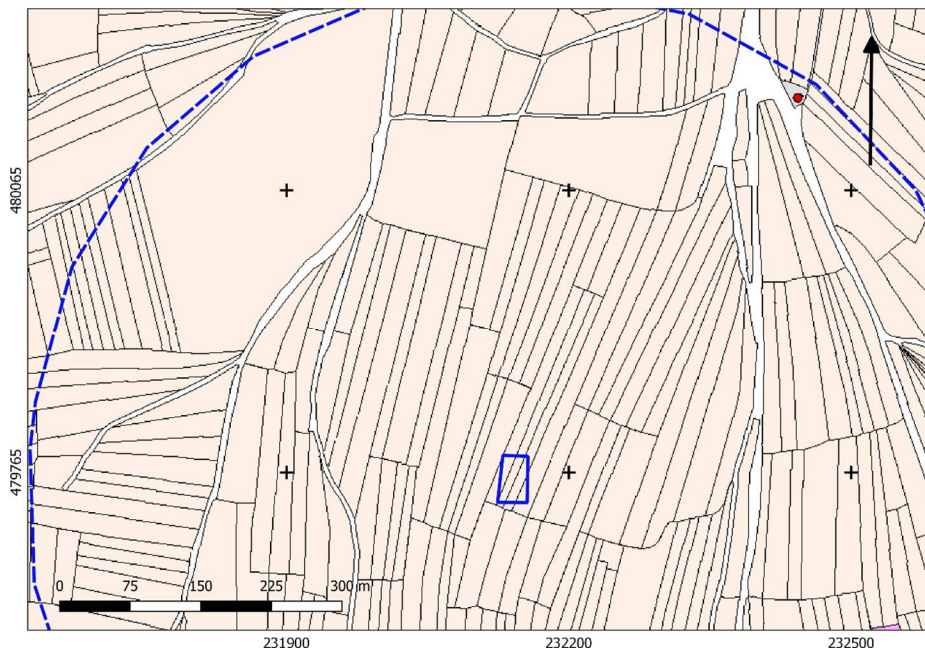
⁴ Zielman 2011

⁵ van den Berghe 2006

Zaakidentificatie 4003135100 betreft een karterend booronderzoek uitgevoerd door Hamaland advies in 2016.⁶ Een deel van dit onderzoek (Wilhelminastraat 119) bevindt zich ongeveer 1 m van het onderhavige plangebied. Op grond van bureauonderzoek kan geconcludeerd worden dat de plangebieden een middelhoge trefkans hebben op archeologische resten voor alle perioden. Tijdens het verkennend en karterend booronderzoek zijn de te verwachten bodemtypes (hoge zwarte of bruine enkeerdgrond of gestuwde afzettingen) daadwerkelijk aangetroffen. Er zijn geen intacte (haar)podzolen of gooreerdgronden aangetroffen. Tevens ontbreken intacte cultuurlagen, bewoningslagen of relevante archeologische indicatoren die een aanwijzing vormen voor de aanwezigheid van een archeologische vindplaats. Wel is vondstmateriaal aangetroffen in de eerdlaag, die echter van elders afkomstig kan zijn en met bemesting kan zijn opgebracht.

2.4 HISTORIE

Op de eerste kadastrale kaart (circa 1832)⁷ is het plangebied en haar omgeving nog onbebouwd (zie onderstaande afbeelding). Het terrein is op de OAT (Oorspronkelijke Aanwijzende Tafel) aangeduid als bouwland. Ten noorden en westen van het plangebied zijn hele kleine verkavelingen te zien. Dit type verkaveling is vrij oud en komt voor in de Vroege Middeleeuwen en soms zelfs al in de Romeinse tijd. Het plangebied zelf bevindt zich op langgerekte, relatief smalle percelen. Dit verkavelingstype is kenmerkend voor de Late Middeleeuwen-Nieuwe Tijd. Gebaseerd op de geschatte leeftijd van de percelen kan worden aangenomen dat het plangebied en omgeving goede mogelijkheden bood voor akkerbouw.

Afbeelding 4. Uitsnede uit de eerste kadastrale kaart, circa 1832. De locatie van het plangebied is blauw omlijnd. Het onderzoeksgebied is met een gestippelde blauwe lijn omlijnd, beige: bouwland, rood met grijs: bebouwing met erf. Bron: hisgis.nl.

⁶ de Graaf, van der Kuijl en Rohling 2016

⁷ bron: hisgis.nl

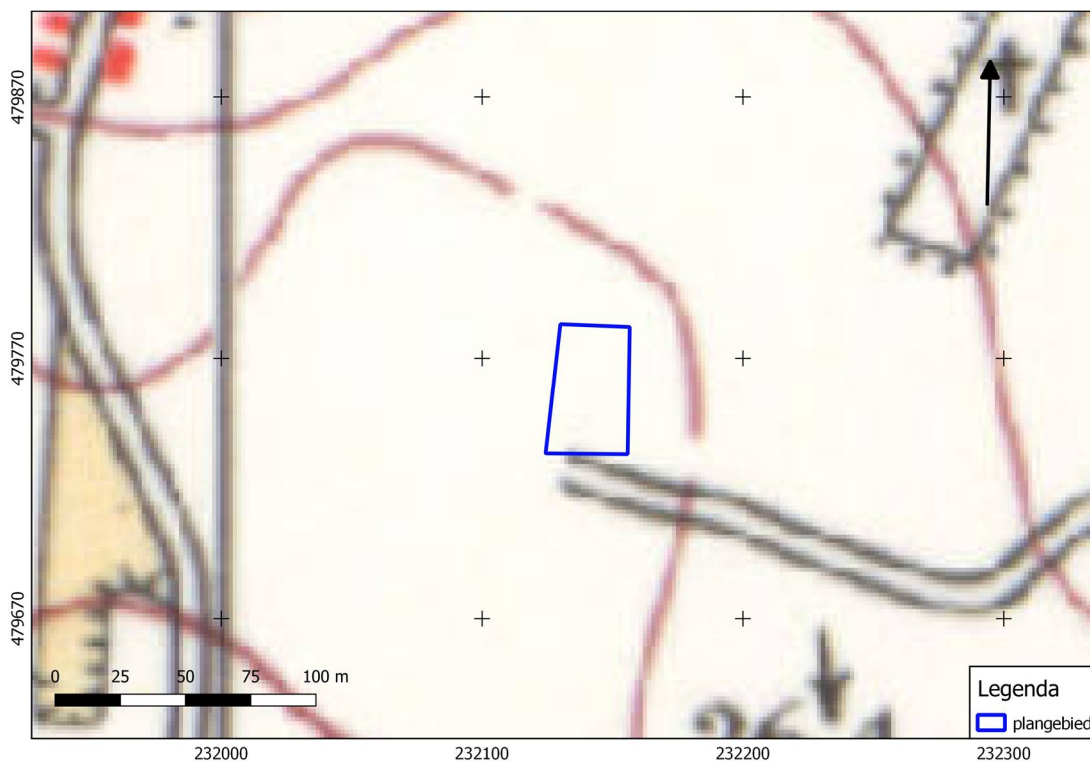
Op de topografische kaart van 1902 (zie Afbeelding 5) is het plangebied onbebouwd en in gebruik als bouwland. Op deze en latere kaarten is wel wat reliëf aangegeven: het plangebied ligt hier op de flank van een opduiking. Rond 1930 wordt ten noordoosten van het plangebied een begraafplaats aangelegd (Afbeelding 6). De decennia erna blijft het gebied onbewoond. In de loop van de decennia wordt nog wel een weg aangelegd die ten zuiden van het plangebied eindigt (Afbeelding 7).

Afbeelding 5. Uitsnede uit de topografische kaart van 1902. Bron: topotijdreis.nl.

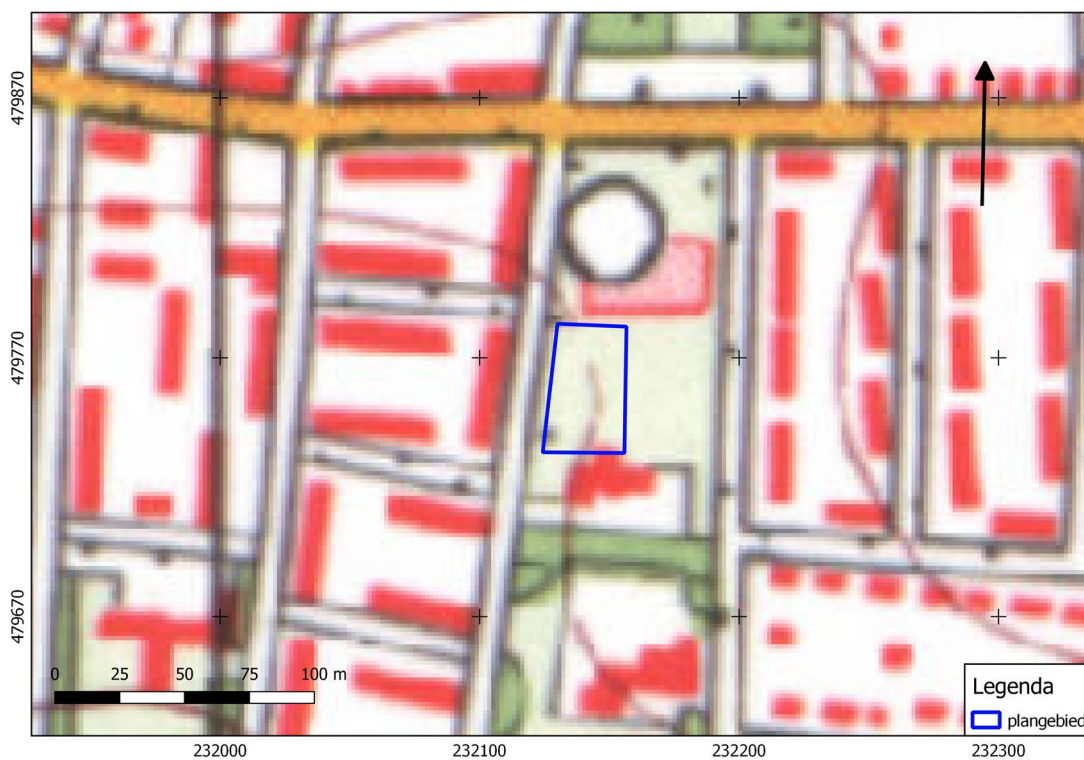

Afbeelding 6 . Uitsnede uit de topografische kaart van 1931. Bron: topotijdreis.nl.

Afbeelding 7. Uitsnede uit de topografische kaart van 1973. Bron: topotijdreis.nl.

Rond de jaren 70 wordt de omgeving van het plangebied in rap tempo volgebouwd (Afbeelding 8). Hierbij blijft het plangebied zelf onbebouwd maar ten noorden van het plangebied wordt een kerk gebouwd en ten zuiden ervan een school.

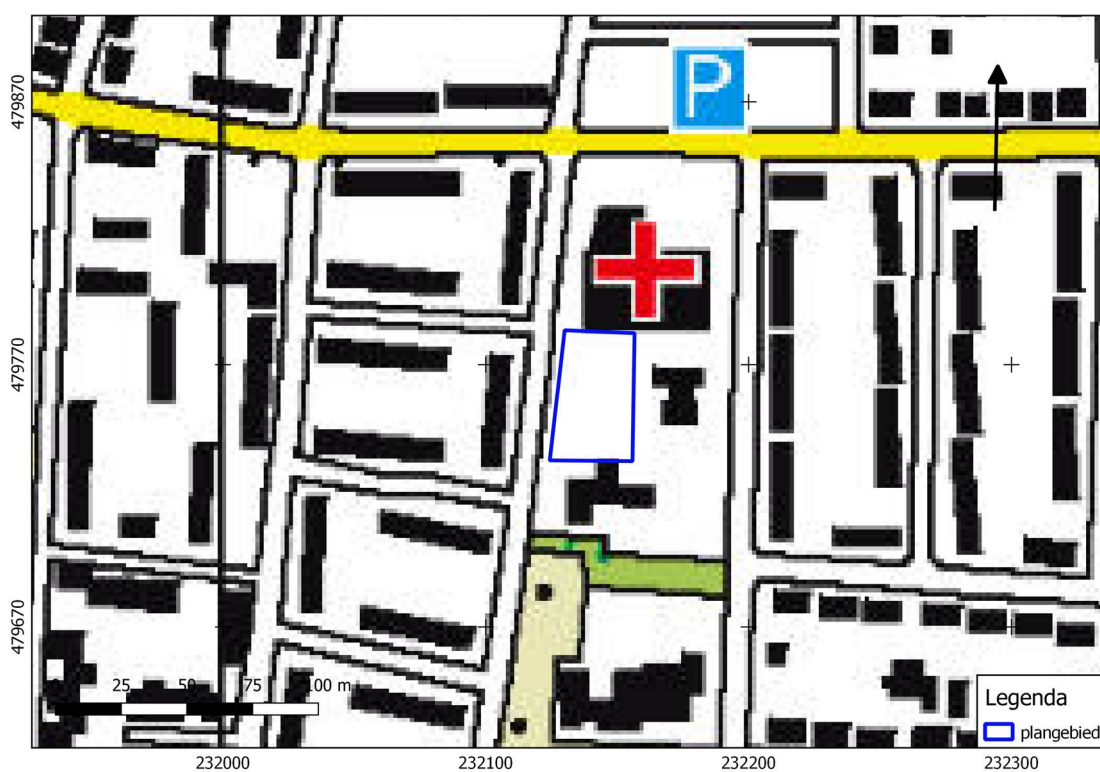

Afbeelding 8. Uitsnede uit de topografische kaart van 1976. Bron: topotijdreis.nl.

Afbeelding 9. Uitsnede uit de topografische kaart van 1994. Bron: topotijdreis.nl.

In de jaren '90 van de vorige eeuw is ook ten oosten van het plangebied een gebouw aangegeven (Afbeelding 9). Op alle historische kaarten is goed te zien dat het plangebied zich bevindt op een verhoging in het landschap.

Afbeelding 10. Uitsnede uit de topografische kaart van 2015. Bron: topotijdreis.nl.

CONCLUSIE EN VERWACHTINGSMODEL

3.1 CONCLUSIE

Op basis van de inventarisatie kan het volgende geconcludeerd worden.

Het plangebied bevindt zich op een stuwwal. Dit is aangegeven op de geomorfologische kaart en ook de AHN laat zien dat het plangebied zich op een verhoging in het landschap bevindt. Hoewel het plangebied bodemkundig niet is gekarteerd, kan op basis van oude kaarten en de gemeentelijke waarden- en verwachtingskaart worden aangenomen dat in het plangebied een plaggendeek aanwezig is. Het onderliggende natuurlijke bodemtype is niet bekend, maar gezien de relatief hoge ligging en de periode waarin het terrein tot bouwland is ontgonnen, kan worden aangenomen dat sprake is van een podzolbodem.

In de omgeving van het plangebied zijn enkele archeologische resten bekend maar de exacte vondstlocaties en afstanden tot het plangebied zijn niet betrouwbaar (administratief geplaatst). Het aantal bekende archeologische resten rondom het plangebied is gering. Dat betekent niet dat het gebied geen bewoning heeft gekend. In soortgelijke landschappelijke omstandigheden elders in Nederland zijn vaak diverse archeologische resten bekend. Hier is het geringe aantal vondsten vermoedelijk voor een belangrijk deel toe te schrijven aan de geringe zichtbaarheid van archeologische waarden en het gegeven dat top op heden nauwelijks gravend onderzoek rondom het plangebied heeft plaatsgevonden.

In historische tijden (vanaf circa 1832) werd het terrein omschreven als bouwland. De omgeving van het plangebied bleef onbebouwd tot de jaren '70 van de vorige eeuw. Toen is het gebied in rap tempo volgebouwd. Het plangebied is hierbij onbebouwd gebleven. Dat wil niet per definitie zeggen dat in het plangebied met een intact bodemprofiel is te rekenen. Bij de grootschalige uitbreidingen van stads- en dorpskernen tussen circa 1960 en 1980 werd voorgegaan aan de bouw een terrein op grote schaal bouwrijp gemaakt. Het bouwrijp maken omvatte meestal grootschalige bodemverstoring, die niet beperkt bleef tot alleen op de daadwerkelijke bouwlocaties. Dit wordt enigszins bevestigd door de resultaten van naburig archeologisch onderzoek, waarbij vaak sprake blijkt van een verstoord bodemprofiel

3.2 VERWACHTINGSMODEL

Op basis van landschappelijke criteria geldt voor de periode midden-Neolithicum tot en met Late Middeleeuwen (tot circa 1100) een hoge verwachting. Resten uit de periode Laat-Paleolithicum tot en met Vroeg-Neolithicum worden niet verwacht (lage verwachting); resten uit deze periode zijn meestal op kleine dekzandkopjes nabij bronnen van vers, zoet water te vinden. Daarvan is in het plangebied geen sprake.

Resten vanaf circa 1100 na Chr. worden evenmin verwacht. Rond ongeveer 1100 na Chr. ontstond een proces waarbij boerenerven werden verplaatst naar de randen van de es en bovendien in navolgende eeuwen vrijwel op dezelfde locatie gefixeerd bleven. Het plangebied ligt middenop de es, waardoor vanaf de Late Middeleeuwen geen sporen van bewoning meer zijn te verwachten. Wel kunnen vanaf de Late Middeleeuwen esgreppels en sporen van verkaveling aanwezig zijn.

Vóór circa 1100 waren boerderijen temidden van de bouwlanden gesitueerd. Op het moment dat een gebouw in verval raakte werd elders een nieuwe boerderij gebouwd. De locatie van de voormalige boerderij werd ingericht tot bouwland. Op die manier verplaatsen boerderijen zich in de loop van de tijd over de es ('zwervende erven').

Eventuele nederzettingen uit de steentijd hebben een omvang van 50 – 200 m² (kleine variant) of 200 – 1000 m² (middelgrote variant). Nederzettingen uit de periode bronstijd – middeleeuwen hebben meestal een omvang tussen 500 – 2000 m² (huisplaats) of meer dan 8000 m² (dorp).⁸

Deze resten liggen in de top van de natuurlijke ondergrond, dicht onder het plaggendek. De natuurlijke bodem wordt hier gevormd door dekzand waarin zich vermoedelijk een podzol heeft ontwikkeld. Eventuele resten bestaan uit vuursteenstrooiingen (voornamelijk neolithicum, in mindere mate bronstijd en ijzertijd). Daarnaast kan (gefragmenteerd) aardewerk worden verwacht, evenals houtskool, verbrande huttenleem en natuursteen. Vanaf ongeveer de 17^e eeuw is ook baksteen te verwachten (rurale gebieden; in bewoningskernen al eerder). Deze vondstcategorieën bevinden zich aan of in het pleistocene zand, direct onder een bouwvoor. Daarnaast kunnen grondsporen worden verwacht. Het gaat daarbij overwegend om paalkuilen, greppels en afvalkuilen en dergelijke. Deze bevinden zich in de top van de pleistocene ondergrond en kunnen zich tot op grote diepte uitstrekken.

⁸ bron: Tol e.a., 2006.

HOOFDSTUK 4 VELDONDERZOEK

4.1 BESCHRIJVING ONDERZOEKSMETHODIEK

Het veldonderzoek heeft tot doel om meer inzicht te verkrijgen in de fysische situatie in het plangebied. Het dient de in het plangebied aanwezige bodems, de mate van versterking en de aanwezigheid van potentiële archeologische niveaus in kaart te brengen. Aan de hand daarvan kan er voor het plangebied een gespecificeerd verwachtingsmodel worden opgesteld dat gedetailleerder en nauwkeuriger is dan een verwachtingsmodel dat louter gebaseerd is op bronnen en globalere bodem- en geomorfologische kaarten.

Het hele plangebied was toegankelijk voor archeologisch booronderzoek. Voor aanvang van het veldonderzoek is een Plan van Aanpak (PvA) opgesteld⁹ en gedeponneerd in Archis3. Het veldonderzoek bestond uit het zetten van vijf verkennende boringen. Verkennend booronderzoek is een snelle en kostenefficiënte onderzoeksmethode om de archeologische potentie van een plangebied in kaart te brengen. Aangezien de specifieke bodemopbouw in het plangebied niet bekend is, is verkennend onderzoek in dit stadium de meest geschikte onderzoeksmethode.

De boringen zijn uitgevoerd met een Edelmanboor met een diameter van 7 cm. De boorkernen zijn visueel geïnspecteerd op het voorkomen van archeologische indicatoren.

De boringen zijn gemeten met GPS met een nauwkeurigheid van 3 m. Het bodemprofiel is beschreven volgens de norm NEN 5104 en ASB. De NAP-maaiveldhoogtes van de boringen zijn bepaald aan de hand van het AHN. De profielbeschrijvingen zijn opgenomen in bijlage 9. De boorpuntenkaart met de posities van de boringen is opgenomen in bijlage 8.

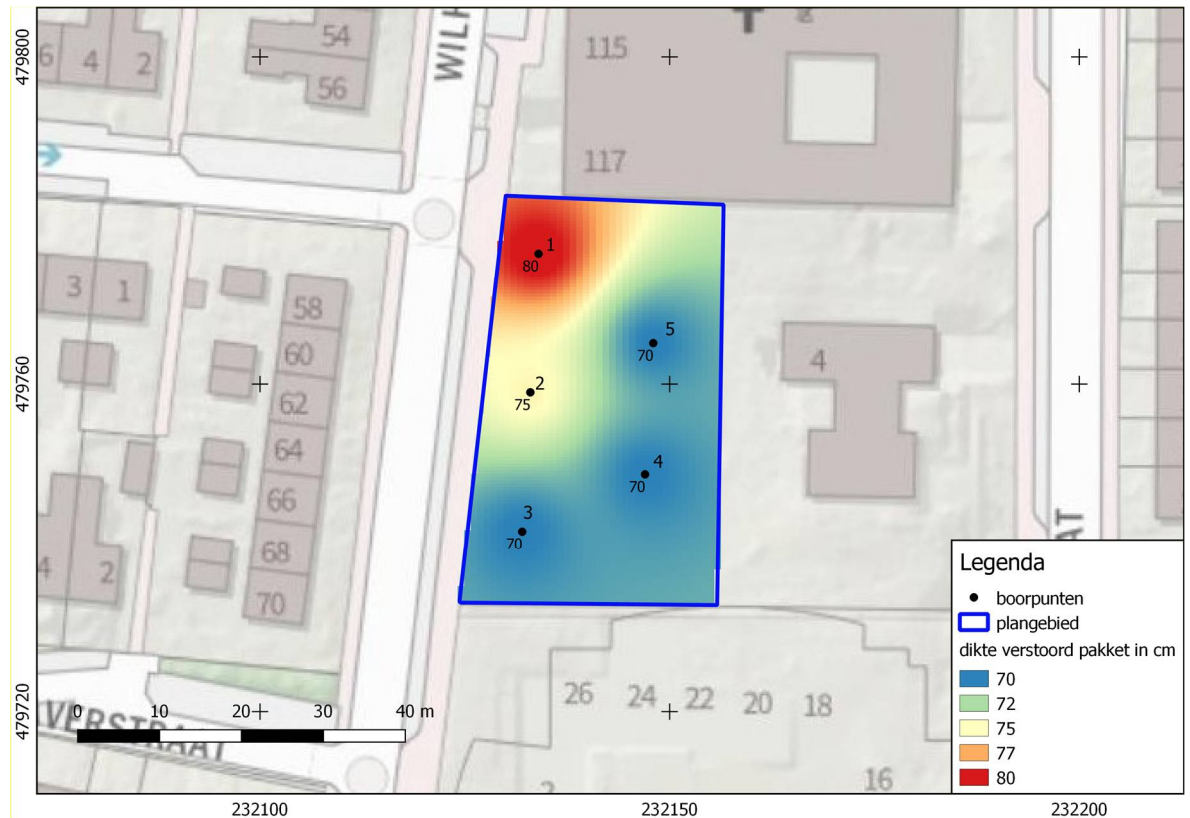
4.2 RESULTATEN: LITHOLOGIE, LITHOGENESE EN BODEMONTWIKKELING

Het typerende bodemprofiel bestaat uit een verstoord pakket met een gemiddelde dikte van 73 cm. Deze ligt meestal scherp begrensd op een C-horizont (dekzand). De minimale versterkingsdikte is 70 cm (boring 3 en 5); de maximale versterkingsdikte is 80 cm (boring 1).

⁹ E. Brouwer, 2021

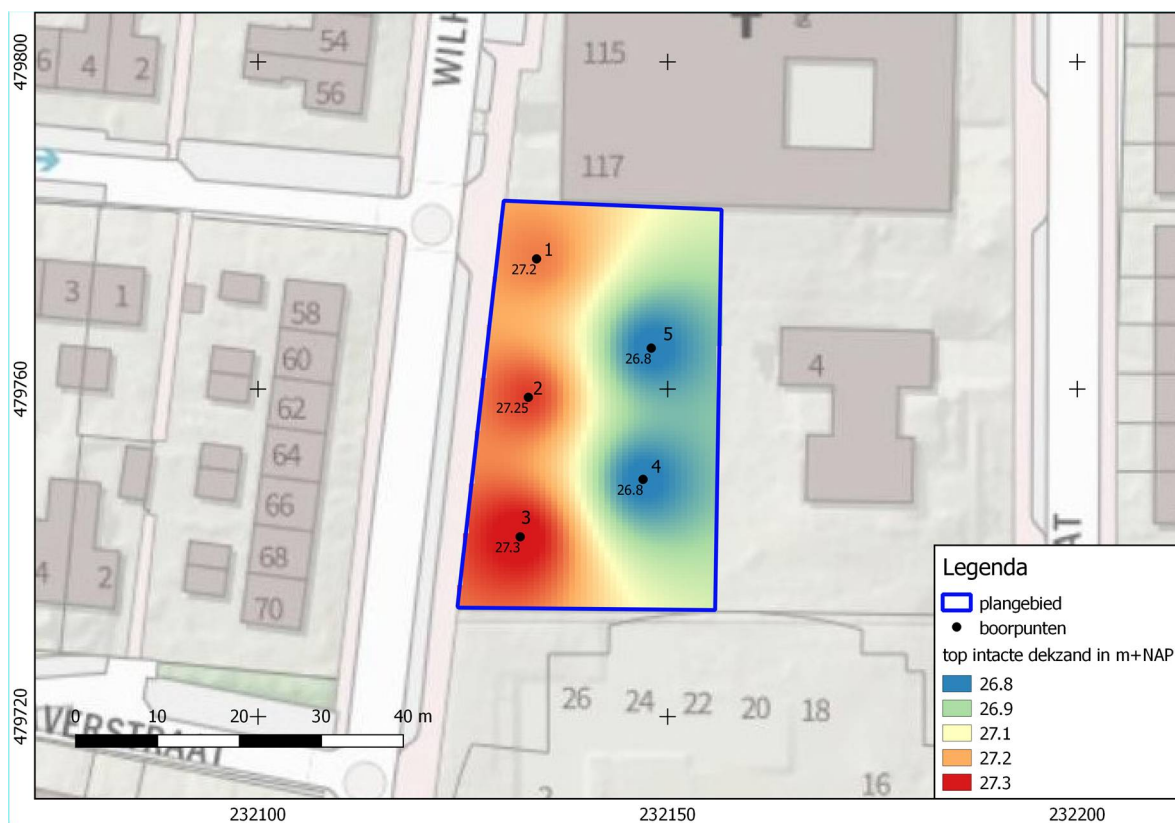
De samenstelling van het verstoorte pakket varieert. In het algemeen gaat het om matig fijn, matig siltig zand. Dit zand is zwak tot matig humeus en heeft een overwegend bruinigrijze kleur.

De bodemverstoringen zijn vermoedelijk ontstaan tijdens het bouwrijp maken van het gebied. Op onderstaande afbeelding is de dikte van het verstoorte pakket in het plangebied weergegeven.

Afbeelding 11. Dikte van het verstoord pakket in cm

De C-horizont ligt gemiddeld op een diepte van circa ongeveer 70 cm -mv (27,19 m -NAP). Het hoogste punt is aangetroffen in boring 3 (27,4 m +NAP); het laagste punt in boring 5 (26,8 m +NAP). De C-horizont bestaat overwegend uit zwak siltig, matig fijn zand. Dit zand is lichtgeel/beige van kleur. Op onderstaande afbeelding is de diepte van het intacte dekzand in het plangebied weergegeven.

Afbeelding 12. Diepte van de top van het intacte dekzand in m + NAP

4.3 RESULTATEN: ARCHEOLOGIE

Er zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen. Tevens is geen (dun) plaggendek waargenomen, evenmin als sporen van bodemvorming.

HOOFDSTUK 5 CONCLUSIE EN VERWACHTING

Er is sprake van een verstoord bodemprofiel tot circa 70 cm. Hieronder zijn geen intacte B of BC horizonten aangetroffen. Op basis van de resultaten van veldonderzoek en bureauonderzoek lijkt de kans op een intact bodemprofiel en daarmee een redelijk intacte archeologische vindplaats erg klein. Het archeologische niveau is verdwenen. Dit betekent dat het oorspronkelijke leefniveau – en daarmee de vondstenlaag – eveneens is verdwenen. Mogelijk zijn nog wel resten van diepere grondsporen bewaard gebleven. Vanuit archeologisch standpunt zijn dergelijke geïsoleerde spoorresten meestal van weinig belang.

HOOFDSTUK 6 SELECTIEADVIES

Op basis van het uitgevoerde booronderzoek wordt de kans dat het plangebied archeologische sporen bevat klein geacht. Mogelijk zijn nog resten van diepere grondsporen aanwezig, maar de archeologische waarde van dergelijke sporen is meestal gering. Om deze reden adviseren we geen vervolgonderzoek uit te voeren en het plangebied vrij te geven.

De implementatie van dit advies is in handen van de gemeente Rijssen-Holten, hierin vertegenwoordigd door de archeologisch adviseur van de gemeente, de heer O. Satijn

Mochten bij graafwerkzaamheden onverhoopt toch archeologische resten worden aangetroffen, dan geldt conform de Erfgoedwet (art. 5.10) een meldingsplicht. Dit kan bij Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (033 421 74 56) of via de website: www.cultureelerfgoed.nl/contact.

literatuur

Bosch, J.H.A., 2008. *Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode versie 1.1. Op basis van de Standaard Boorbeschrijvingsmethode versie 5.2. Deltares-rapport 2008-U-R0881/A.*

Mulder, E.F.J. de., 2003. *De ondergrond van Nederland.* Groningen.

Nederlands Normalisatie-instituut, 1989. *Nederlandse Norm NEN 5104, Classificatie van onverharde grondmonsters,* Nederlands Normalisatie-instituut Delft.

Tol, A.J., J.W.H.P. Verhagen en M. Verbruggen, 2012. *Leidraad inventariserend veldonderzoek; Deel: karterend booronderzoek v2.* SIKB

Brouwer, E. , 2021. *Plan van Aanpak Wilhelminastraat 117 Rijssen.* Almelo.

Zielman, G. ,2011. *Plangebied Karel Doormanstraat, gemeente Rijssen-Holten; archeologisch vooronderzoek: een bureau- en inventariserend veldonderzoek.* Weesp.

van den Berghe, K.J. ,2006. *Plangebied Wijnand Zeeuwstraat te Rijssen, gemeente Rijssen-Holten; archeologisch vooronderzoek: een bureau- en inventariserend veldonderzoek.* Amsterdam.

de Graaf, R. , van der Kuijl, E.E.A. en Rohling J.F.M. ,2016. *Bureauonderzoek en Karterend Booronderzoek voormalige Schoollocaties te Rijssen, gemeente Rijssen-Holten (Plangebied Willem de Zwijgerstraat 30 en 31, Wilhelminastraat 119 en Zeven Peggenweg 9).* Zelhem.

Archeologische databases/internetbronnen

ArchisIII

www.boorstaten.nl

www.topotijdreis.nl

www.hisgis.nl

www.grondwatertools.nl

www.kadastralekaart.com

Gebruikte kaarten

Historische kaarten vanaf 1890 tot en met 2015. Bron: www.topotijdreis.nl.
Geraadpleegd op 8-9-2021 1

Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN2), nauwkeurigheid Z-waarde <= 5 cm. Bron:
www.ahn.nl. Geraadpleegd op 8-9-2021 0

archeologische waarden en verwachtingskaart. Bron: gemeente Rijssen-Holten.
Geraadpleegd op 8-9-2021 1

Kaart waarnemingen, AMK-terreinen en onderzoeksmeldingen. Bron:
www.zoeken.cultureelerfgoed.nl. Geraadpleegd op 8-9-2021 1

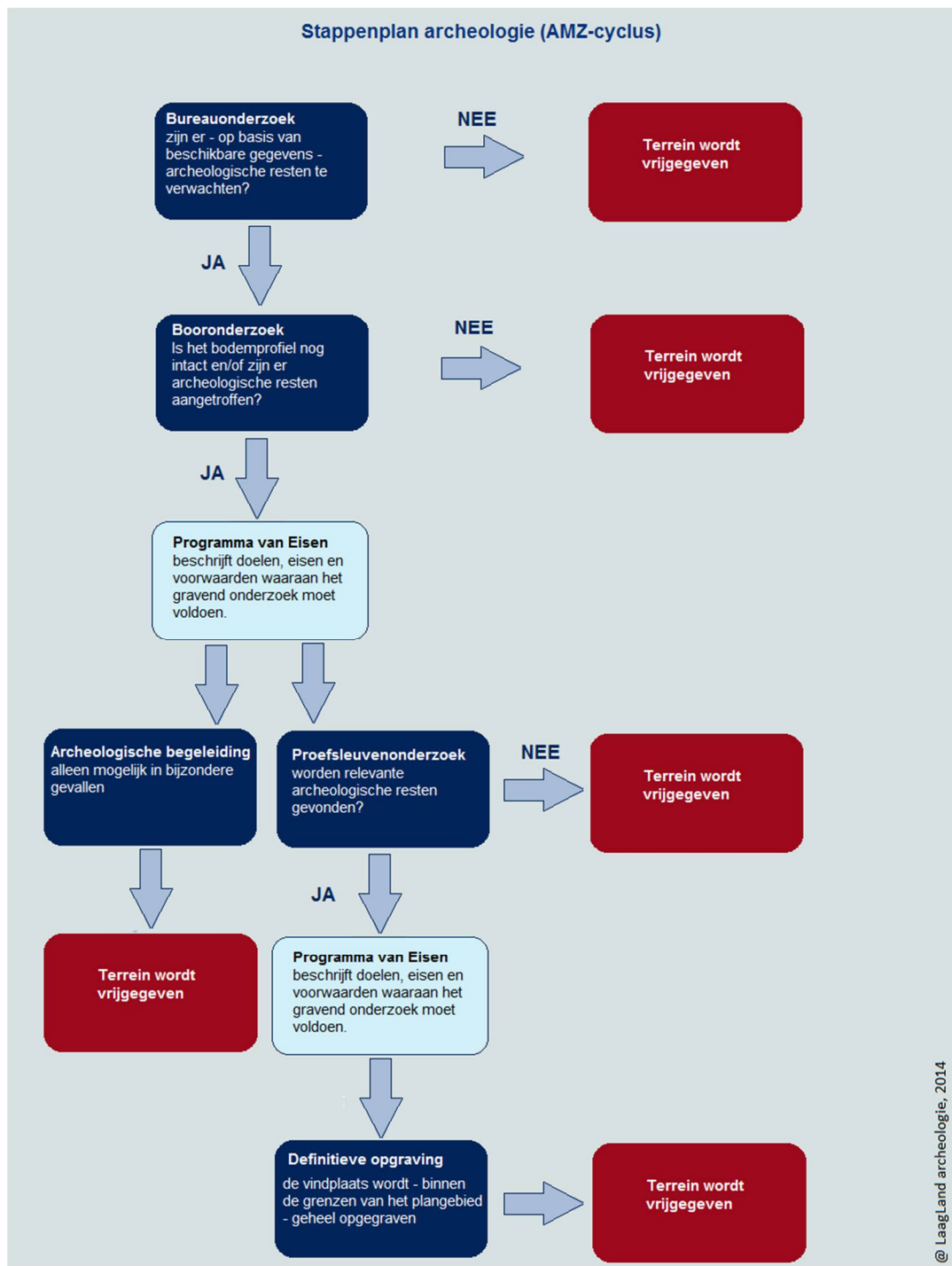
Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000. Bron: www.pdok.nl. Geraadpleegd op 8-9-2021 0

Geomorfologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000. Bron: www.pdok.nl.
Geraadpleegd op 8-9-2021 0

Bureauonderzoek en Inventariserend veldonderzoek - verkennende fase Wilhelminastraat 117
te Rijssen, gemeente Rijssen-Holten, Overijssel

Topografische kaart, schaal 1:10.000. Bron: www.pdok.nl. Geraadpleegd op 7-9-2021
1

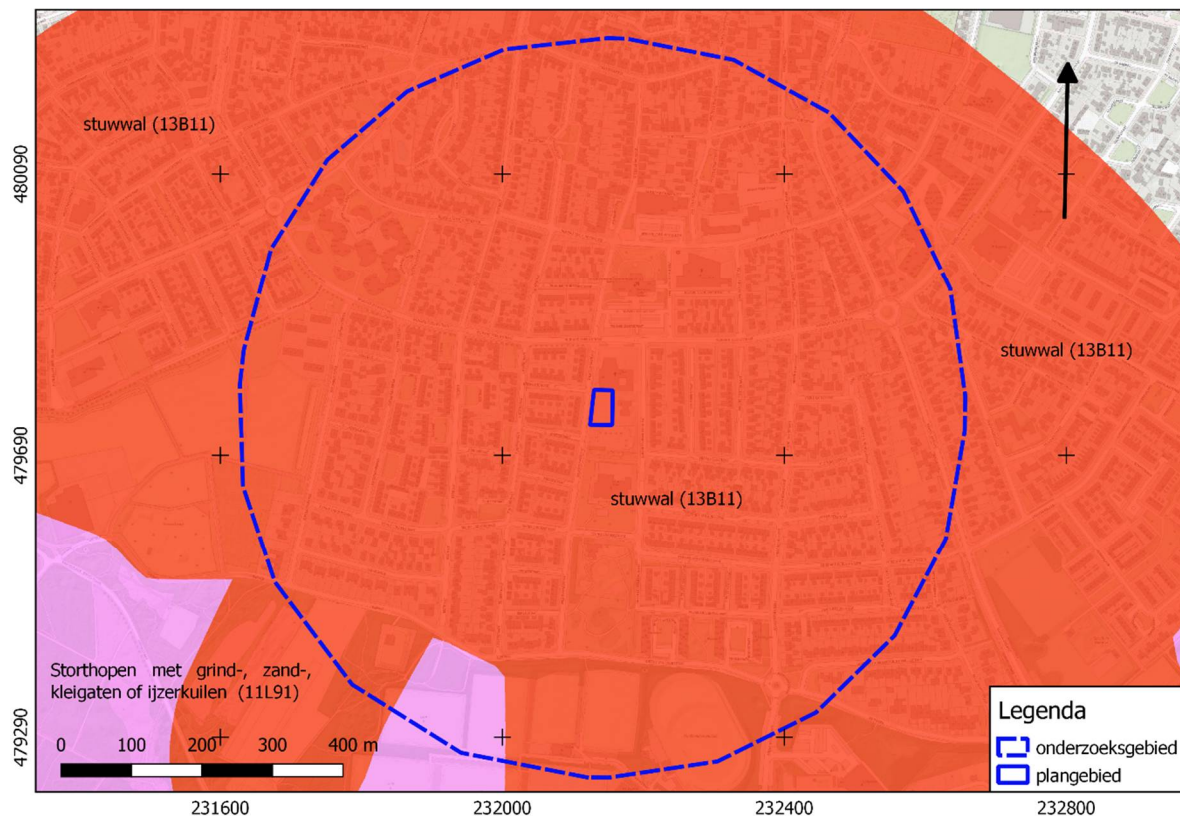
BIJLAGE 1 AMZ-CYCLUS

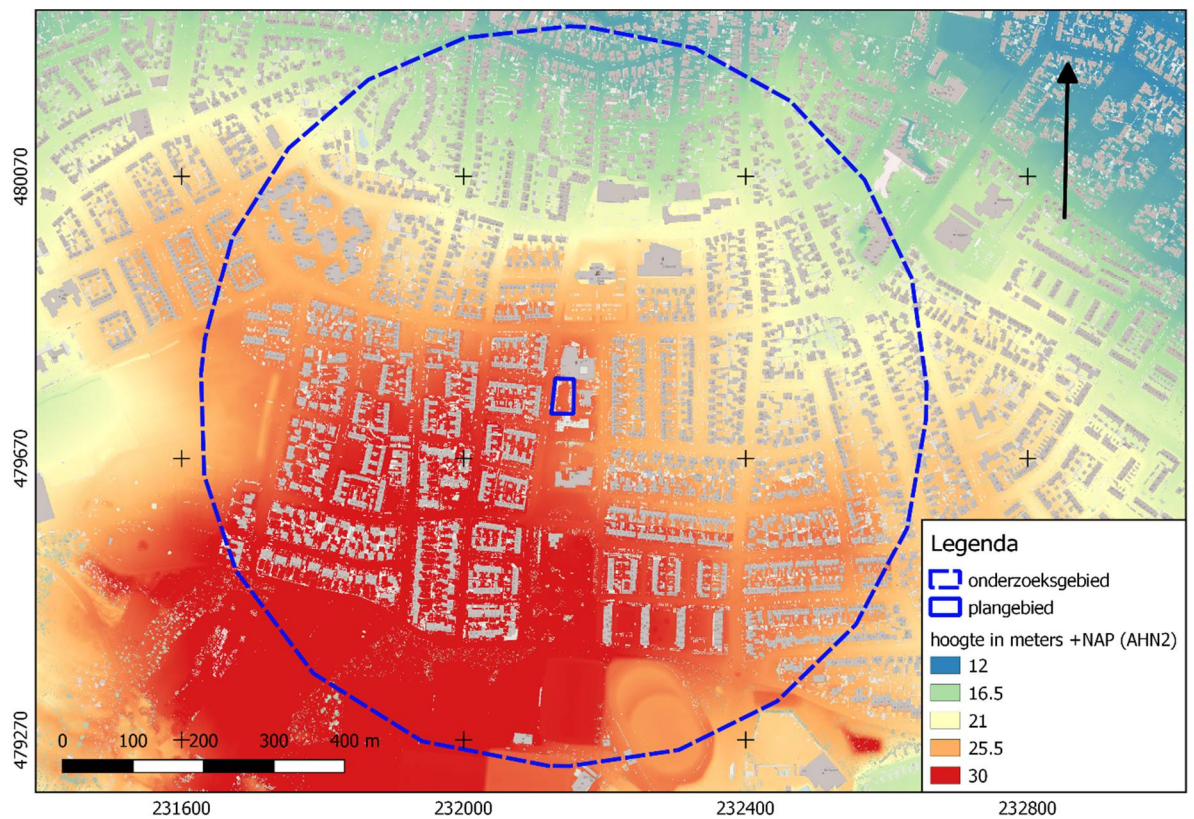
BIJLAGE 2 ARCHEOLOGISCHE PERIODEN

Archeologische perioden			Datering	
Nieuwe tijd	C		-1795	
	B		-1650	
	A		-1500	
Middeleeuwen	Laat		-1250	
	Vol		-1050	
	vroeg	Ottoons	-900	
		Karolingisch	-725	
		Merovingisch	-450	
Romeinse tijd	Laat		-270	
	Midden		-70 na Chr.	
	Vroeg		-15 voor Chr.	
Prehistorie	IJzertijd	Laat		-250
		Midden		-500
		Vroeg		-800
	Bronstijd	Laat		-1100
		Midden		-1800
		Vroeg		-2000
	Neolithicum	Laat		-2850
		Midden		-4200
		Vroeg		-4900/5300
	Mesolithicum	Laat		-6450
		Midden		-8640
		Vroeg		-9700
	Paleolithicum	Jong		-35.000
		Midden		-250.000
		Oud		
© Laagland Archeologie, 2014				

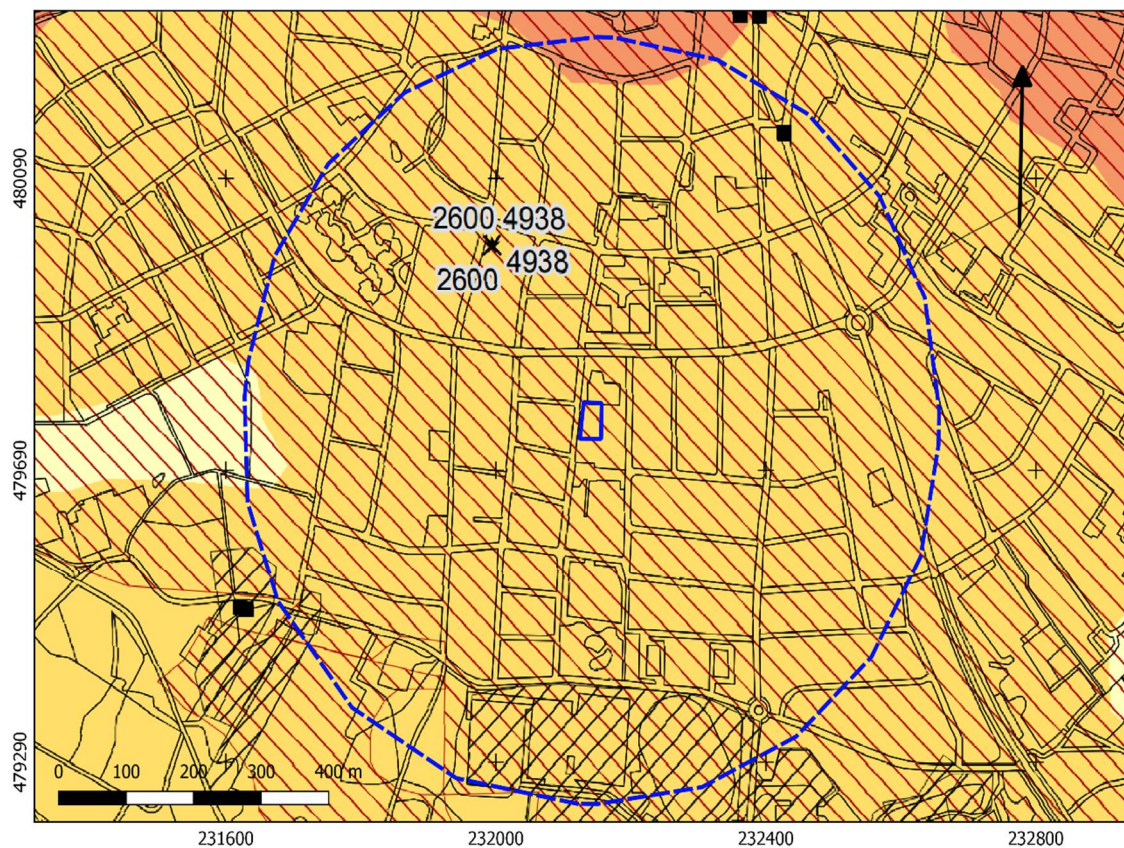
BIJLAGE 3 GEOMORFOLOGISCHE KAART

BIJLAGE 4 ACTUEEL HOOGTEBESTAND NEDERLAND

BIJLAGE 5 GEMEENTELIJKE ARCHEOLOGISCHE VERWACHTINGSKAART

Archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart Gemeente Rijssen-Holten

Bijlage 5

LEGENDA

Rijksmonumenten

 beschermd monument (2)

Overige AMK-terreinen

 zeer hoge waarde (1)

 hoge waarde (9)

 van waarde (1)

Beleidsadvies

Geen enkele bodemverstorende activiteiten toegestaan. Behoud in situ is uitgangspunt. Alle bodemverstorende activiteiten zijn vergunningsplichtig (aanvraag bij RACM)

Streven naar behoud in situ. Indien niet mogelijk, dan dient archeologisch onderzoek plaats te vinden. Ingrepen met een oppervlakte kleiner dan 50 m² zijn vrijgesteld van onderzoek

Archeologische verwachting

hoge verwachting

 hoge verwachting bij cultuurhistorisch element of in dorpskern

 middelhoge verwachting

 lage verwachting

 geen archeologische verwachting

 verstoringen (type verstoring: zie bijlage 2)

 vermoedelijk een esdek aanwezig

Beleidsadvies

Bij ingrepen dieper dan 40 cm en met een oppervlakte van minimaal 2500 m² is archeologisch onderzoek noodzakelijk

Bij ingrepen dieper dan 40 cm en met een oppervlakte van minimaal 2500 m² is archeologisch onderzoek noodzakelijk

Bij ingrepen dieper dan 40 cm en met een oppervlakte van minimaal 2500 m² is archeologisch onderzoek noodzakelijk

geen archeologisch onderzoek noodzakelijk mits:
- planlocatie geheel in een lage verwachtingszone ligt
- grenzend aan de planlocatie geen waardevol archeologisch terrein aanwezig is

geen archeologische onderzoek noodzakelijk omdat archeologisch relevante laag is afgegraven

- Bij bestaande verstoringen dieper dan archeologische laag: geen archeologisch onderzoek noodzakelijk
- Bij bestaande verstoringen ondieper dan archeologische laag: archeologisch onderzoek noodzakelijk

grote kans dat eventueel aanwezige archeologische resten goed geconserveerd zijn

overig

archeologische vindplaats

 archeologische vindplaats met administratieve plaatsing

 verspreide bebouwing in 1832

 boerderij in 1500

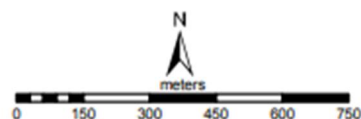
 gemeentegrens

 topografie (beeldrecht: Topografische Dienst)

Versie 1.2 28-04-2008

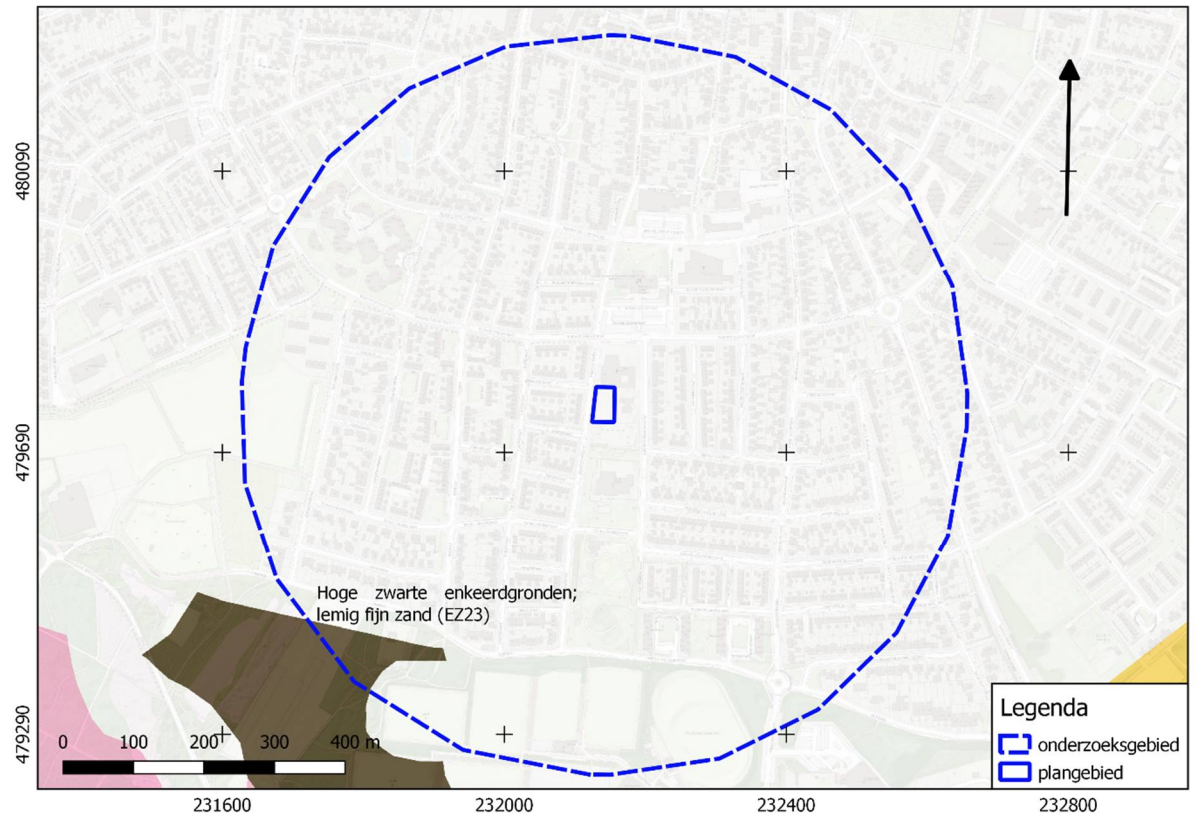
Project V-07.0478

Opdrachtgever: Gemeente Rijssen-Holten

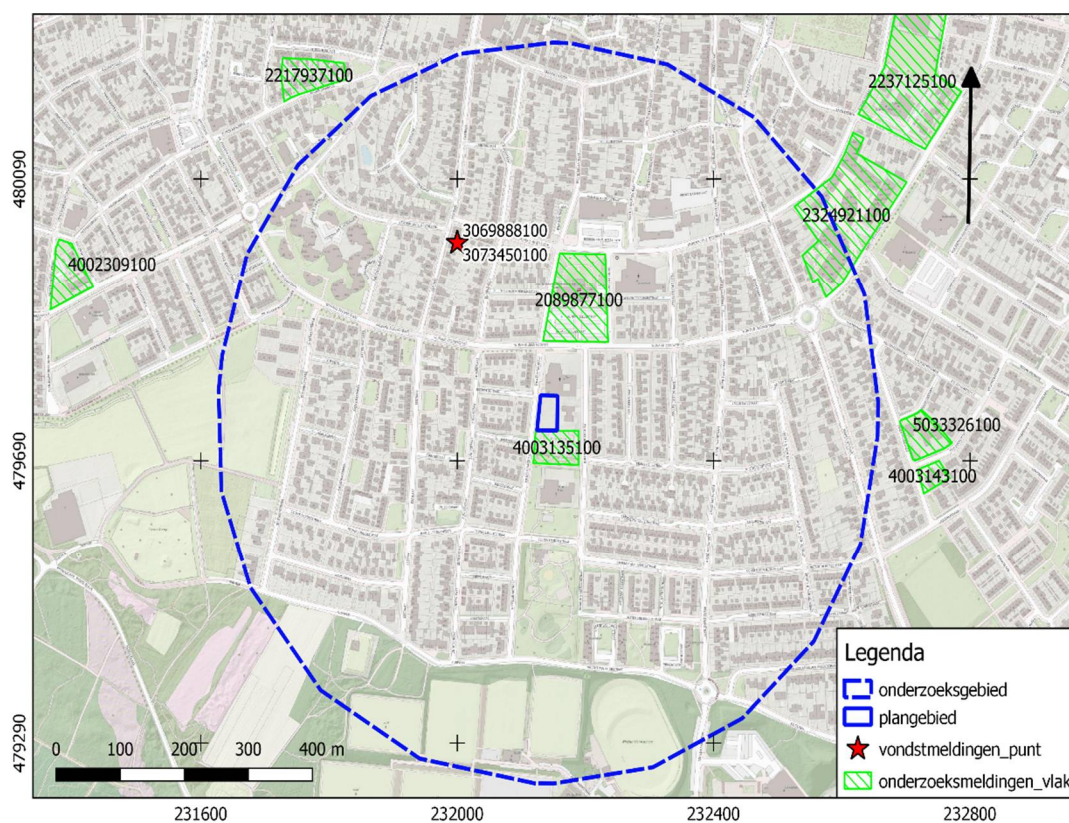

Rijssen-Holten

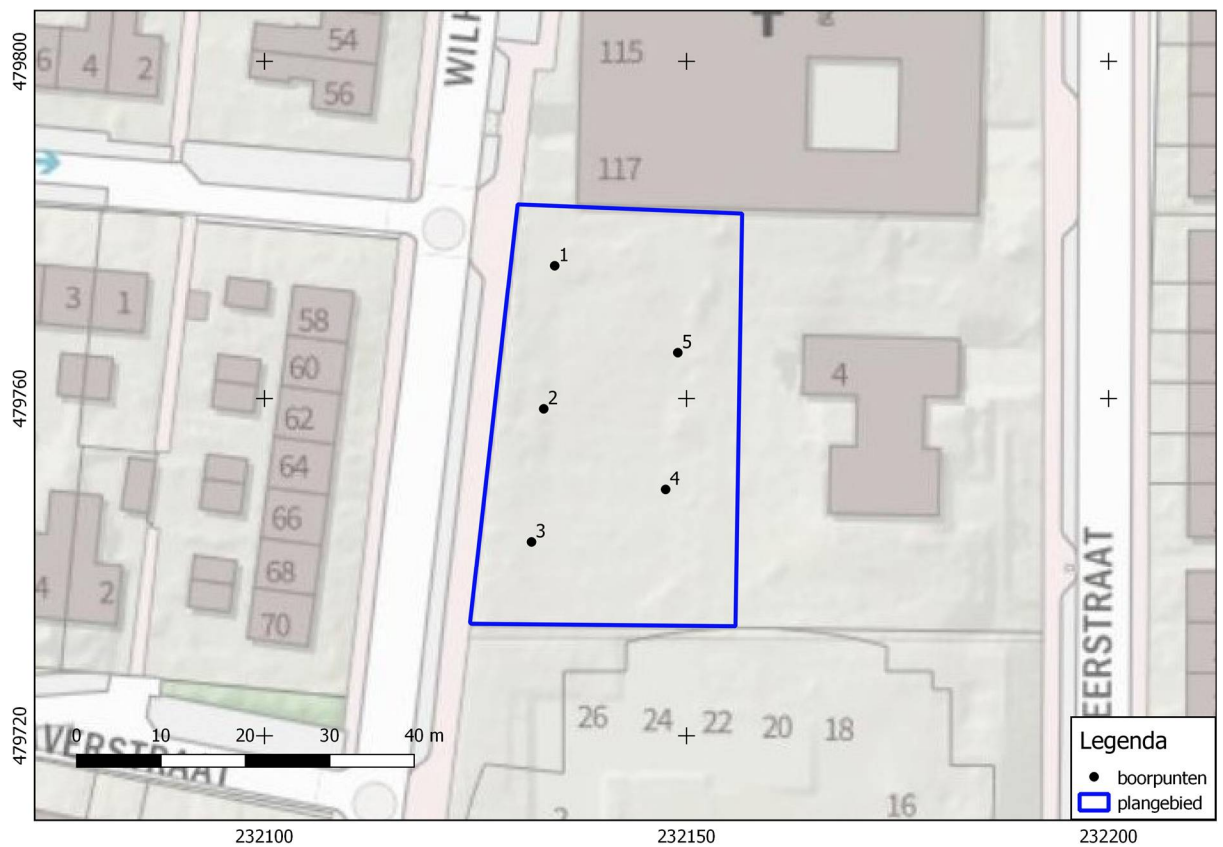
BIJLAGE 6 BODEMKAART

BIJLAGE 7 WAARNEMINGEN, AMK- TERREINEN EN ONDERZOEKSMELDINGEN

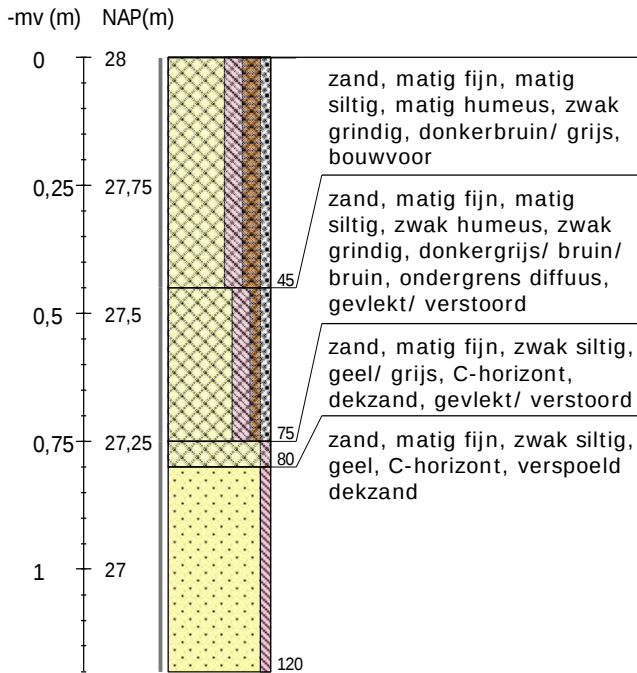
BIJLAGE 8 BOORPUNTENKAART VELDONDERZOEK

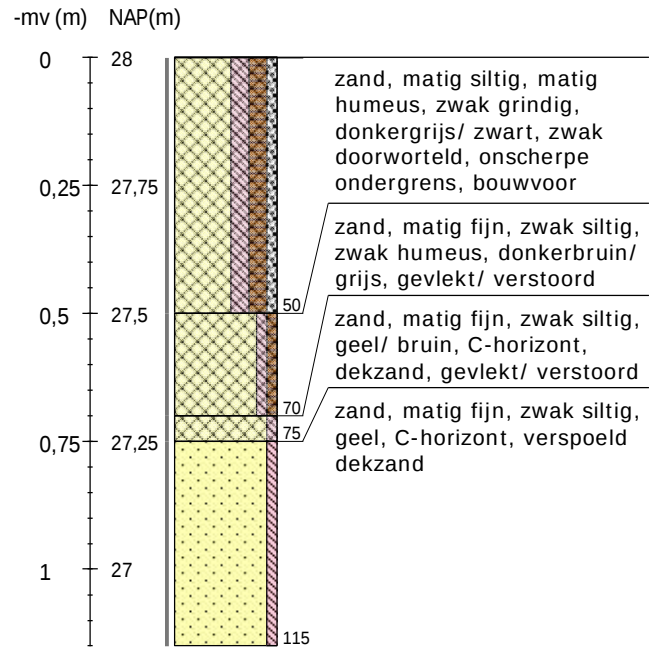
BIJLAGE 9 BOORSTATEN

VELDONDERZOEK

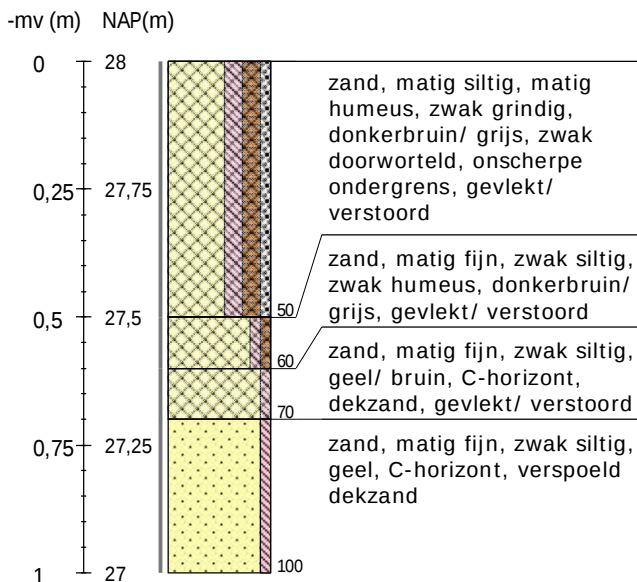
Boring 1 RD-coördinaten: 232134/479776

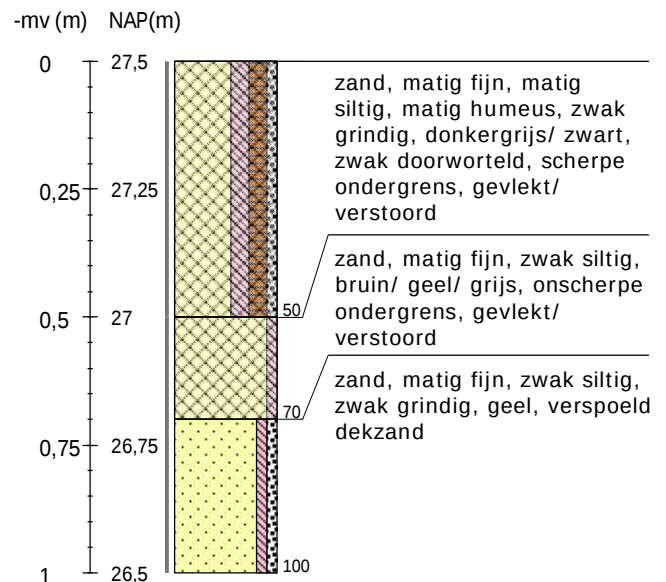
Boring 2 RD-coördinaten: 231133/479759

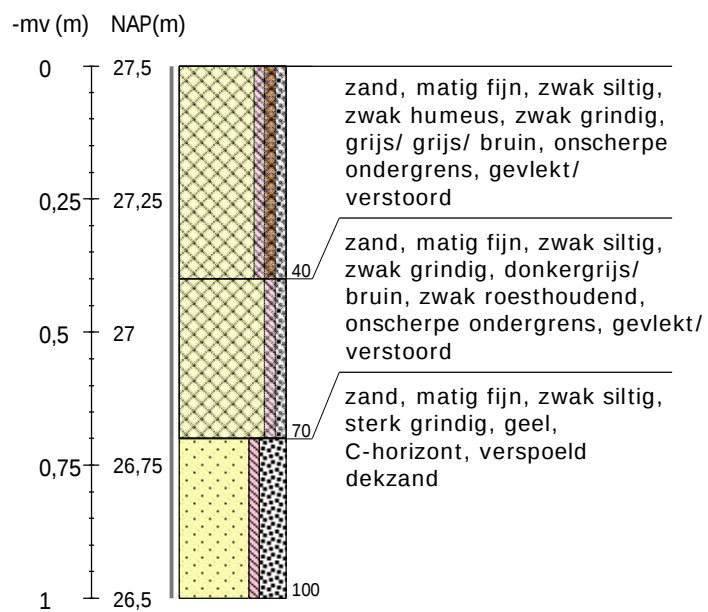
Boring 3 RD-coördinaten: 232132/479742

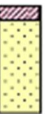
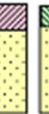
Boring 4 RD-coördinaten: 232147/479749

Boring 5 RD-coördinaten: 232148/479765

Legenda (conform NEN 5104, boorbeschrijvingsnorm van NITG-TNO en ASB)

Zand 	Veen 	Zandmediaan uiterst fijn < 105 µm zeer fijn 105 - < 150 µm matig fijn 150 - < 210 µm matig grof 210 - < 300 µm zeer grof 300 - < 420 µm uiterst grof 420 - < 2000 µm	Boortype Edelmanboor Ø 7 cm Edelmanboor Ø 10 cm Edelmanboor Ø 12 cm Edelmanboor Ø 15 cm
Klei 	Grind 	Zandsortering goed gesorteerd D ₆₀ /D ₁₀ < 1,8 matig gesorteerd D ₆₀ /D ₁₀ 1,8 < 3 slecht gesorteerd D ₆₀ /D ₁₀ > 3	Guts Ø 2 cm Guts Ø 3 cm
Inclusies/archeologische indicatoren (resten van planten, wortels, schelpen, wortels, hout, baksteen, puin, kolengruis, glas, aardewerk, houtskool, vuursteen, bot, fosfaat) weinig < 1% matig 1-10% veel > 10%	Mechanische boor Ø 10 cm Mechanische boor Ø 12 cm Mechanische boor Ø 15 cm Mechanische boor Ø 20 cm	Begrenzing onderliggende laag scherp overgang gebied < 0,3 cm onscherp overgang gebied 0,3 - < 3 cm diffuus overgang gebied 3 cm - < 10 cm	Grondwaterstand GHG GWG GLG
Leem 	Overige toevoegingen 	Kalkgehalte kalkloos geen opbruising, minder dan 0,5% CaCO ₃ kalkarm hoorbare opbruising, circa 0,5 - 1 à 2 % CaCO ₃ kalkrijk zichtbare opbruising, 1 à 2% CaCO ₃	© Boorstaten - www.boorstaten.nl

BIJLAGE 10 VERKLARENDE

WOORDENLIJST

Administratief geplatest – administratief geplateste waarnemingen zijn waarnemingen waarvan de exacte vondstlocatie niet bekend is. Dit betreft vaak oude vondsten of recentere vondsten door een amateurarcheoloog. In Archis3 zijn ze op de topografische kaart geplatest op het snijpunt van een 100 x 100 m raster.

AMK-terreinen - De AMK (Archeologische Monumentenkaart) is een bestand van alle bekende, behoudenswaardige archeologische terreinen in Nederland. Op de kaart staan terreinen van archeologische, hoge archeologische en zeer hoge archeologische waarde (al dan niet wettelijk beschermd) aangegeven. De AMK wordt niet meer geactualiseerd.

ARCHIS3 - Archis3 (Archeologisch Informatiesysteem) is een databank waarin gegevens over archeologisch onderzoek, vindplaatsen en terreinen in Nederland zijn opgeslagen.

Bronstijd - In de Bronstijd (2.000 – 800 voor Chr.) werden voor het eerst voorwerpen van brons – een legering van koper en tin – gemaakt, hoewel vuursteen nog steeds breed toegepast werd. Aardewerk uit deze periode is meestal zeldzaam en van slechte kwaliteit ('hondebrokaardewerk'). Waarschijnlijk werden veel tradities en gebruiken uit het Neolithicum in deze periode voortgezet, waaronder aanvankelijk het gebruik overledenen in grafheuvels bij te zetten. Later, rond 1.200 voor Chr. werd begraving vervangen door crematies, die in urnenvelden en soms ook in oudere grafheuvels werden bijgezet.

Es – een es (enk, eng) is een areaal bouwland dat door meerdere grondgebruikers wordt gebruikt. Een es is ruimtelijk begrensd en als zodanig herkenbaar, maar de individuele percelen zijn niet gescheiden door duidelijk herkenbare grenzen.

Bodemhorizont – een bodemhorizont is een laag of zone die wordt gevormd door bodemvorming. Een bodemhorizont onderscheidt zich van andere lagen door kleur, textuur, structuur en abiotische factoren. De aan- of afwezigheid van bodemhorizonten in podzolgronden geeft belangrijke informatie in hoeverre het vroegere loop-/woonniveau nog intact is en in welke mate daarmee archeologische resten zijn te verwachten.

De A-horizont ligt meestal aan of vlak onder het maaiveld en is vaak humeus. Vaak vormt de bouwvoor de A-horizont. De E-horizont ligt meestal onder de A-horizont.

De E-horizont is ontstaan onder invloed van (regen)water, waardoor klei, humus en/of aluminium omlaag zijn getransporteerd. De E-horizont is vaak lichtgrijs van kleur ('loodzand').

De B-horizont ligt onder de E-horizont. Dit is een inspoelingslaag. De B-horizont is meestal bruin of donkerbruin gekleurd.

De BC-horizont kan onder de B-horizont voorkomen. Dit is een overgangslaag van B- naar C-horizont. De kleur is meestal donkergeel, bruingeel of geelbruin

De C-horizont is de minerale horizont van ongeconsolideerd materiaal. Het is het moedermateriaal waarin de bovenliggende horizonten zijn gevormd.

IJzertijd - In de IJzertijd (800 – 12 voor Chr.) werden de eerste ijzeren voorwerpen gemaakt. IJzer was harder dan brons en ijzererts was veel breder beschikbaar dan de grondstoffen voor brons (koper en tin). Het winnen en smeden van ijzer vereiste echter veel kunde en kennis. Naast aardewerk worden vanaf deze periode soms resten van ijzeroventjes gevonden of afval dat is ontstaan bij ijzerwinning. Op de hogere zandgronden kwamen *celtic fields* (raatakkers) tot ontwikkeling. Dit waren akkercomplexen die zich soms tot over een groot gebied konden uitstrekken en gekenmerkt werden door relatief kleine akkertjes die omgeven werden door raatvormige wallen. Men woonde temidden van de akkers. Ten opzichte van de voorgaande en latere perioden werden vaak nattere gronden opgezocht. Vanaf de IJzertijd ook werden de zeekleigebieden in gebruik genomen.

Loodzand - In een plaggendek wordt regelmatig loodzand aangetroffen: bij het winnen van plaggen werd eerst de natuurlijke toplaag afgestoken. In deze toplaag was een E-horizont (uitspoelingslaag) aanwezig met een kenmerkende grijze kleur. Loodzand wordt meestal aangetroffen in de onderzijde van het plaggendek.

Middeleeuwen - De Middeleeuwen duurden van 450 – 1500 na Chr. Over de periode vlak na het definitieve vertrek van de Romeinen uit Nederland is weinig bekend. Tot op heden zijn relatief weinig vindplaatsen uit deze periode aangetroffen. Er zijn sterke vermoedens dat resten uit deze periode voor een belangrijk deel onder de huidige oude stads- en dorpskernen en oude akkercomplexen liggen. Vanaf ongeveer de 10^e eeuw ontstaat er weer enige stabiliteit en is sprake van een min of meer centraal gezag. De maatschappij raakt gefeodaliseerd. In deze periode werd een begin gemaakt met de ontginning van veen, heide en bos.

Neolithicum - Het Neolithicum (5.300 – 2.000 voor Chr.) wordt gekenmerkt door een overschakeling van jagen/verzamelen naar landbouw en veeteelt. De mens ging zich op een min of meer vaste locatie vestigen. Aanvankelijk werd daarnaast nog gejaagd en verzameld, maar meer en meer werd de mens agrariër. Doordat men zich op een locatie kon vestigen, namen de materiële bezittingen sterk toe. Men bouwde boerderijen en andere constructies en creëerde voorwerpen van aardewerk en geslepen steen. De bevolking kon groeien en de samenlevingen werden complexer. Uit deze periode zijn hunebedden en grafvelden/-heuvels bekend.

Paleolithicum - Gedurende het Paleolithicum (300.000 – 8.800 voor Chr.) is Nederland wel bezocht door de mens (*Homo Sapiens Sapiens* en *Homo Sapiens Neanderthalensis*) gedurende de warmere perioden. Sporen zijn echter schaars en vaak verstoord. De mens trok destijds als jager/verzamelaar rond in kleine groepen. Afhankelijk van het seizoen en aanwezige voedselbronnen werden steeds wisselende, tijdelijke kampementen bewoond.

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) – De RCE is een onderdeel van het ministerie van OCW. Het voert wet- en regelgeving uit, ontwikkelt kennis en geeft advies over rijksmonumenten, landschap & omgeving, archeologie en roerend erfgoed.

Romeinse tijd - Met de komst van de Romeinen (van 12 voor Chr. tot 450 na Chr.) eindigde de IJzertijd. In 47 na Chr. werd de Rijn als rijksgrens vastgesteld. Langs deze grens (de *limes*) werden *castella* en wachttorens gebouwd. In het door Romeinen bezette gebied verbeterde de infrastructuur en ontstonden steden als Nijmegen. Noordelijk van de *limes* kon de inheemse levenswijze zich grotendeels handhaven, maar wel zijn veel Romeinse invloeden te zien.

Saalien – een geologische periode in het Pleistoceen die duurde van 236 – 126 duizend jaar geleden. Het Saalien was de voorlaatste ijstijd (voorlaatste glaciaal). Gedurende deze periode kwam het landijs tot in Midden-Nederland.